

COVERINGCRSV.ORG

IZVEŠTAVANJE O SEKSUALNOM NASILJU U SUKOBIMA

Dostupno na
engleskom,
francuskom,
španskom, svahili,
arapskom, ruskom
i BHS

SADRŽAJ

ZAŠTO OVAJ PROJEKT

#1. DA LI SAM DOVOLJNO PRIPREMLJEN ZA OVO?

#2. TREBA LI INTERVJUISATI OVU OSOBU U OVO VREME I NA OVOM MESTU?

#3. DA LI OSOBA KOJU INTERVJUIŠEM U POTPUNOSTI RAZUME NA ŠTA PRISTAJE?

#4. DOZVOLITE PREŽIVELIMA DA GOVORE NA SVOJ NAČIN I U SVOJE VREME

#5. RAZUMITE DA TRAUMA IMA DUGOROČNI UTICAJ NA PAMĆENJE I OSEĆANJA BEZBEDNOSTI

#6. RAZUMITE DA JE I VAŠE EMOCIONALNO ZDRAVLJE TAKOĐE VAŽNO

#7. ZAPAMTITE: SEKSUALNO NASILJE NIKAD NIJE JEDINA DIMENZIJA PRICE

#8. SLIKE NE BLEDE: BUDITE PAŽLJIVI SA IZBOROM VIZUELNIH ELEMENATA

O PROJEKTU

Malo je novinarskih izazova koji nose veću odgovornost od intervjuisanja preživelih u seksualnom nasilju koje se dešava u sukobima. Kada se u ratu koristi silovanje, ono ima razoran uticaj na pojedince i njihove zajednice.

Odgovorno novinarstvo može da skrene pažnju i pruži uvid u zločine za koje ljudi teško pronalaze adekvatne reči da bi ih opisali. Neobazrivo izveštavanje, međutim, može pogoršati stvari tako što dodatno uznemirava i izlaže preživle daljoj opasnosti. Ove vodiče napisali su novinari i snimatelji koji redovno rade na problemima seksualnog nasilja povezanog sa sukobima (CRSV, Conflict-related Sexual Violence). Nastali su kao proizvod razumevanja da novinarstvo kao zajednički poduhvat treba da učini više kako bi definisalo i širilo najbolju praksu. Cilj je da se postigne tačnije i izveštavanje sa dubljim razumevanjem problema, a da se istovremeno smanji rizik od nanošenja štete onima koji su dovoljno hrabri da ispričaju svoje priče.

ZAŠTO OVAJ PROJEKAT?

Ovi vodiči proizašli su iz serije razgovora vođenih među iskusnim novinarima i snimateljima koji su redovno izveštavali o pričama koje se bave seksualnim nasiljem i torturom u zemljama pogođenim sukobima.

Svako ko izveštava o ovim temama ima najbolje namere. Ali u nekoj fazi svog rada, svi smo se zapitali da li našim izveštavanjem rizikujemo da dodatno naškodimo ljudima čije priče pokušavamo da ispričamo.

Novinari su često prvi koji razgovaraju sa žrtvama seksualnog nasilja tokom sukoba, ali retko dobijaju bilo kakvu obuku ili podršku kako bi to trebalo da rade.

Zbog toga je postojala potreba za jednim ovakvim vodičem. On odgovara na osam ključnih pitanja za koja verujemo da bi svaki novinar ili snimatelj koji izveštavaju o seksualnom nasilju tokom sukoba trebalo da razumeju. Ovih osam vodiča su dizajnirani tako da mogu lako da se razumeju i podele sa kolegama. Osmišljeni su tako da budu praktični i da odgovaraju na pitanja sa kojima će se novinari suočiti na terenu.

Iako su ove vodiče pisali medijski radnici za medijske radnike, oni su nastali nakon razgovora sa većim brojem stručnjaka. U kreiranju ovih materijala konsultovali smo žrtve seksualnog nasilja, stručnjake za pitanja trauma, socijalne radnike i advokate, kao i fotografe, snimatelje, novinare i montažere.

Ovo je kompleksna oblast. Naši vodiči ne pokrivaju svaku situaciju sa kojom će se medijski radnik suočiti – i neizbežno se neće svi složiti sa svim našim preporukama.

Međutim, trudili smo se da uskladimo dve istine. Prva glasi da ako ne dokumentujemo akte nasilja, ono neće ni prestati. Druga istina glasi da kada je u pitanju seksualno nasilje, svaka osoba koja je preživela seksualno zlostavljanje "vlasnik" je svoje priče – ona ne pripada nama.

ŠTA DALJE?

Napravili smo ove vodiče kako bismo podstakli diskusiju i dali značaj ovoj temi: vodiči su napravljeni tako da se mogu deliti. Molimo vas da ih podelite sa svima koji bi mogli da imaju koristi od njih.

Pozivamo vas da nam se javite sa vašim idejama i sugestijama i radujemo se budućem dijalogu.

Ako ste zainteresovani da saznate više o radu Dart centra, prijavite se na našu mejling listu [ovde](#).

AUTORI PROJEKTA I REČI ZAHVALNOSTI

Ove vodiče proizveo je [Dart Centre Europe](#), mreža novinara i snimatelja koji pokrivaju traume i nasilje, tako da prvu zahvalnost dugujemo svima koji su godinama doprinikli radu centra. Glavni članovi tima koji su napravili ove vodiče su [Gavin Rees](#), [Samira Shackle](#), [Stephen Jukes](#), [Juliana Ruhfus](#), [Leslie Thomas](#) i [Christina Lamb](#).

Hvala i svima koji su razgovarali sa nama tokom priprema ovih vodiča.

Ovaj projekat je nastao zahvaljujući finansijskoj pomoći inicijative Kancelarije za sprečavanje seksualnog nasilja povezanog sa sukobima pri britanskom Ministarstvu za spoljne poslove, Komonvelt i razvoj

Dart centar Evropa

Registracioni broj dobrotvorne organizacije u Engleskoj i Velsu: 1172731

Možete nas kontaktirati. Radujemo se vašim komentarima covering.crsv@dartcentre.org

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Razmotrite
da stranice
štampe samo
u crno-belaj
boji

#1.

TRI KLJUČNA PITANJA

DA LI SAM
DOVOLJNO
PRIPREMLJEN
ZA OVO?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#1.

TRI KLJUČNA PITANJA

DA LI SAM DOVOLJNO PRIPREMLJEN ZA OVO?

Razgovor sa medijima o seksualnom nasilju u zonama sukoba predstavlja visok rizik za preživelog. Ove smernice daće vam bolji uvid u to šta su mogući problem i posledice.

Izveštavanje o seksualnom nasilju u sukobima (CRSV) spada među najveće izazove u radu sa kojima će se jedan novinar ikad susresti – i zahteva pažljivo planiranje. Pre nego što se upustite u to, postarajte se da istražite sledeće oblasti:

- Šta je CRSV i kako silovanje i drugi vidovi seksualnog nasilja utiču na pojedince i njihove zajednice.
- Kako intervjuisati preživеле na suptilan način, uz prepoznavanje traume.
- Kakvi su politika moći i šira bezbednosna slika u lokalnoj oblasti, rodna dinamika i kulturološki stavovi o seksualnom nasilju.
- Odluka o vizuelnim materijalima koji će ići uz priču. Da li ćete fotografisati ili snimati ljude kamerom? Kako i gde ćete to uraditi? Da li će biti anonimni?
- Vaš lični stepen psihološke spremnosti i zašto je to bitno.

Nazvali smo ovaj vodič *Izveštavanje o seksualnom nasilju u sukobima*, ali u ovom tekstu koristićemo standardni akronim CRSV (Conflict-related Sexual Violence) koji se upotrebljava za ovaj vid seksualnog nasilja.

CRSV se odnosi na činove seksualnog nasilja kao što su, na primer, silovanje, prisilna prostitucija, prinudni brakovi, prinudna sterilizacija i slični zločini koji mogu da se povežu sa sukobima. Ovi zločini se obično čine tokom ostvarivanja isplaniranih vojnih ili političkih ciljeva i tako padaju u pravne kategorije genocida i ratnih zločina, ali slučajevi takođe mogu biti i više oportunistički. CRSV je rašireniji nego što sama fraza "silovanje u ratu" na to ukazuje. Izraz se takođe može odnositi na nestabilne situacije u kojima pobunjenici, paravojska ili državna vojska koriste seksualno zlostavljanje kao oruđe za pokoravanje lokalnog stanovništva i podsticanje boraca. To se dešava muškarcima koliko i ženama i deci.

Ovi zločini imaju razoran uticaj na preživеле i njihove zajednice i zato što CRSV može pogoršati društvene veze i dovesti to toga da te ljude izoluju i da ih se klone porodica, prijatelji i susedi koji bi im u drugim prilikama pružili podršku i pomogli u oporavku. Oni takođe imaju i međugeneracijske posledice na decu rođenu posle silovanja i mogu da vode do konstantne stigmatizacije i daljeg nasilja.

Naša uloga kao novinara i snimatelja

Predstavnici medija često su prvi koji intervjuišu preživеле i često to čine na veliki lični rizik, skrećući pažnju na pitanja koja zahtevaju šire delovanje javnosti. Nijedan novinar koji obavlja taj posao ne želi da povredi svoje izvore, ali je ta mogućnost ipak uvek jasno prisutna. Čak i pored najboljih namera, greške u vođenju razgovora i izveštavanju mogu da učine da se preživeli osećaju bezvredno i iskorišćeno, te da oni i njihove

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

porodice budu izloženi sramoti i čak, u nekim slučajevima, naknadnom nasilju.

Godine 2018. objavljen je izveštaj koji je učinio nešto retko: pitao je one koji su preživeli CRSV kakva su im iskustva sa intervjuima koje su davali za medije. Odgovori su bili zastrašujući: 85 posto je doživelo izveštavanje koje je bilo u suprotnosti sa dva najbolja postojeća vodiča za novinare, od kojih je jedan objavio Dart Centar, a drugi organizacija UN koja radi na zaštiti preživelih.^[a] Problemi izdvojeni u izveštaju uključuju:

Jasne prekršaje u formi quid pro quo obećavanja novca ili pomoći, otkrivanje identiteta bez pristanka ili vršenje pritiska da preživeli otkriju detalje doživljenog silovanja i seksualnog napada... postavljanjem krajnje ličnih i intimnih pitanja ženama o napadu, ili tvrdnji novinara da su u poziciji da pomognu Jezidima objavljivanjem priča žena.^[b]

Obuka za rad u neprijateljskom okruženju – pripremanje novinara da ostanu bezbedni u situacijama visokog rizika – danas je postalo norma, ali većina reportera i dalje ne prolazi odgovarajući trening i dobija veoma malo saveta za rad sa onima koji su preživeli traume.

Dakle, kako izgleda dobra priprema?

Pri svakom novinarskom putovanju, naročito u oblasti visokog rizika, vreme je dragoceno, pa treba misliti o stvarima unapred, kad imate prostora za to. Pripreme se odvijaju u dva glavna oblika, a oba su presudna:

1. Ono što treba da uradite pre nego što krenete na određeni zadatak. To uključuje istraživanje na lokalnu, procenu rizika i slično.
2. Dugoročniji rad na produblivanju veština zanata. To se stiče na obuci, posvećenim razumevanjem problema i otvorenosti da se pomogne kolegama i sa njima podele iskustva.

Pripreme za specifični zadatak

Verovatno već dosad imate naviku da pravite procenu rizika po svoju i bezbednost svog tima. (Ako ne, pogledajte sugestije za literaturu ispod ovog teksta.) U isto vreme, dok pokrivete CRSV, takođe je potrebno da razmotrite kako bi vaš plan izveštavanja mogao da utiče na fizičku i psihološku bezbednost izvora sa kojima radite.

Pitanja koja treba postaviti:

- Da li ste istraživali lokalnu dinamiku vlasti i bezbednosnu situaciju na terenu u dovoljnoj meri da možete doneti dobre odluke ne samo o svojoj bezbednosti, već i onih koje intervjuišete? [Vidite **#2**.]
- Ko će omogućiti vaše razgovore sa preživelim? Da li će to biti novinar fikser, NVO ili lokalni moćnici? Da li postoji opasnost da pristanak možda nije potpuno dobrovoljan? [Vidite **#2** i **#3**.]
- Da li razumete kulturni i verski kontekst – uključujući lokalni odnos prema CRSV-u, rodnoj diskriminaciji i neravnomernu raspodelu moći unutar porodica – dovoljno dobro da biste razumeli rizik koji saradnici preduzimaju? [Vidite **#2**.]
- Da li ste svesni lokalnih zakona u toj oblasti i svih posledica koje razotkrivanje može da ima po bezbednost sagovornika i po mogućnost da traže dalju sudsku pravdu ako tako žele? (U nekim pravosudnim sistemima žrtva silovanja može biti optužena da je počinila preljubu.)
- Šta je sa vašom psihološkom spremnošću? Da li ste lično u dobrom stanju da obavite taj posao baš sada? [Vidite **#6**.]

[a] U pitanju su ovaj vodič Dart Centra prvi put objavljen 2011. godine i serijal smernica koje je objavila koalicija nevladinih organizacija, Global Protection Cluster o izveštavanju o nasilju na rodnoj osnovi u humanitarnom kontekstu.

[b] Džohana E. Foster i Šerizan Minvala, "Glasovi Jezidi žena: Percepcija novinarske prakse izveštavanja o seksualnom nasilju Isisa", *Međunarodni forum za ženske studije* 67 (2018): 53-64.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Uobičajena pripremljenost

Neki drugi tipovi priprema zahtevaju duže uhodavanje i najbolje je da se sprovedu dosta pre obavljanja zadataka. Idealno bi bilo da pročete relevantnu obuku, ali ako to nije moguće, drugi načini poput samoedukacije ili efikasnog mentorstva edukovanih kolega mogu puno da pomognu.

Zapitajte se:

- Da li imate efikasan digitalni bezbednosni plan za zaštitu anonimnosti izvora i za čuvanje sirovih snimaka? [Vidite resurse u [#2](#).]
- Da li ste istraživali strategije za intervjuisanje traumatizovanih lica koja su žrtve seksualnog nasilja? Tu postoje specifični faktori za koje treba da znate. [Vidite [#4](#) i [#5](#).]
- Da li razumete pojam nedvosmislenog pristanka i da li ste razmišljali kako da mu pristupite? [Vidite [#3](#).]
- Ako snimate ili fotografirate, da li ste razmišljali kako ćete se pozabaviti anonimnošću i šta ćete učiniti da se preživeli oseća opušteno? [Vidite [#8](#).]

Razmišljanja za urednike

Tokom procesa konsultacija za ovaj vodič, svako s kim smo razgovarali – urednici i reporteri, i u zemljama pogođenim CRSV-om i oni koji žive izvan njih – istakli su ulogu koju urednici i imaju u zaštiti izvora. Novinari na terenu ne rade u vakuumu već odgovaraju svom mediju.

Nedostatak komunikacije između redakcije i novinara na terenu može, međutim, biti glavni problem. U najboljem slučaju, udaljenost redakcije od mesta događaja može značiti nepristrasnije rasuđivanje o priči. Ali to takođe može da podrazumeva i manje razumevanja za kontekst i potencijalnu štetu po preživle. Ponekad se na novinare na terenu vrši pritisak da dođu do priče po svaku cenu.

Isto tako, urednici nemaju pun uvid u to šta se događa na terenu. Novinari i snimatelji obično rade pod ogromnim pritiskom i možda su prešli dug put izlažući se velikom riziku, a ako su frilenseri, možda su potrošili i sopstven novac da stignu u zonu sukoba. U takvim uslovima može doći do korišćenja prečica: do intervjua se možda došlo uz pritisak, možda nije dobijen pristanak na odgovarajući način ili nisu načinjeni adekvatni koraci da se zaštiti anonimnost preživelog.

Bolja komunikacija može pomoći da se mnoge od tih opasnosti spreče. Reporterima je potrebno da osećaju da mogu da podele etičke dileme sa svojim urednicima i da znaju da neće biti kažnjeni zato što su stavili fizičku i emotivnu bezbednost osetljivih sagovornika ispred cilja publikacije da dođe do priče.

Dublje ćemo istraživati ova pitanja kasnije u ovom vodiču. Ali evo kratkog spiska šta bi urednici trebalo da urade kada šalju novinare da pokrivaju priče vezane za CRSV:

- Da li ste razgovarali o pravilima ponašanja na terenu za koja se očekuje da će ih reporteri slediti kada rade sa osetljivim sagovornicima?
- Da li imate unapred pripremljene odluke o video i foto materijalu koje će možda biti neophodne za zaštitu identiteta i digniteta izvora? Takvu odluku nije lako doneti na brzinu.
- Da li je to pravi zadatak za baš tog novinara u ovom trenutku? Da li postoji rizik da je preopterećen praćenjem prevelikog broja traumatičnih zadataka u nizu?
- Da li novinar zna da može razgovarati o svim etičkim pitanjima sa vama?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- Da li je reporter konsultovao neko ovakvo štivo?

I najzad, da li ste razmatrali da novinaru omogućite odgovarajuću obuku za intervjuisanje ljudi koji su preživeli traume? Nažalost, to nije nešto što je obično uključeno u trening o radu u neprijateljskom okruženju. Možete otkriti šta vaša organizacija može da učini kako bi podržala i zaštitila novinare koji prate teme povezane sa traumama u ovom vodiču **Dart Centra Azija-Pacifik**.

Odeljak #7 i **#8** bave se detaljnije pitanjima koja se tiču publikovanja i emitovanja.

Dodatni resursi: pregled

Kao prvo, predlažemo svima da pročitaju **nacrt kodeksa Murad**. To je inicijativa koja sadrži minimum načela koja su se pokazala kao najbolja u praksi za sve koji imaju direktne kontakte sa preživlima CRSV – bilo da su to novinari, advokati, policijski istražitelji, zakonodavci ili zastupnici NVO. Nacrt ovog kodeksa je produkt detaljnih konsultacija sa grupama preživelih kao i profesionalnih tela.

Dart Centar na svom sajtu ima deo posvećen **praćenju seksualnog nasilja**. Tu takođe možete naći ovu listu saveta **Dart Centra Evropa** koja nudi sažeti pregled.

Resursi za procenu rizika i planiranje su uključeni u odeljak **#2**.

PODELITE
ČLANAK:

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Razmotrite
da stranice
štampe samo
u crno-belaj
boji

#2.

TRI KLJUČNA PITANJA

TREBA LI
INTERVJUISATI
OVU OSOBU
U OVO VREME
I NA OVOM
MESTU?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#2.

TRI KLJUČNA PITANJA

**TREBA LI
INTERVJUISATI OVU
OSOBU U OVO VREME
I NA OVOM MESTU?**

Procenjivanje bezbednosti izvora je odgovornost novinara na svim nivoima – reportera na licu mesta, urednika u redakciji i kolega koji jure istu priču.

Kada pokrivaju CRSV, novinari treba da izvedu procenu rizika o bezbednosti svojih izvora kao što čine i za sebe. Osnovna pitanja o preduzimanju brige uključuju:

- Da li imam dovoljno vremena da uradim ovaj intervju kako treba? Ovakvi razgovori ne treba da budu zbrzani. Ako nemam vremena, kako mogu da uradim stvari drugačije i da izbegnem da naškodim nekome?
- Da li je okruženje bezbedno? Ko je u prostoriji i ko tu ne treba da bude? Da li dovoljno dobro razumem dinamiku moći da mogu da procenim potencijalne posledice po izvor? Primećujem li neki vid prisile?
- Da li je to prava osoba za razgovor? Da li su ona, on ili oni dovoljno emocionalno stabilni u ovom trenutku za ovaj razgovor? I ako nisu, ko bi mogao da bude?

Možda ste dugo putovali i preuzeli veliki lični rizik, ali ponekad etika u toj situaciji može da zahteva novi plan. Urednici, kao i ljudi na terenu, treba da preuzmu odgovornost i odluče – da li bi razgovor bio koristan?

Imam li dovoljno vremena da ovo uradim?

Novinari rade pod intenzivnim vremenskim pritiskom. Ali za osetljivo intervjuisanje osobe koja je preživela CRSV traumu, morate odvojiti dovoljno vremena.

- Morate imati vremena da pristojno posedite sa preživelim.
- Ako nemate dovoljno vremena, možete li da drugačije isplanirate svoj dan?
- Možete li da drugačije uradite intervju – recimo, tako što ćete pitati o konkretnim činjenicama umesto da požurujete preživelog da prepričava detalje traumatičnog iskustva?
- Treba li razgovarati sa pouzdanim izvorom koji nije sam direktno napadnut?

Ova vrsta planiranja može uključiti i druge ljude pored vas i preživelog. Ako se intervju organizuje preko posrednika kao što je NVO ili grupa lokalnih starešina, razgovarajte sa organizatorom o tome koliko ćete vremena imati tako da prema tome možete isplanirati svoj pristup.

Treba, naravno, da uključite preživelog u ovo planiranje koliko god je moguće. Ako vam je raspored fleksibilan, pitajte ih unapred da li postoji neko naročito vreme koje im odgovara, kada će imati najviše energije za razgovor koji bi mogao da bude iscrpljujući. Davanje slobode izvoru je jednostavan, ali moćan način kojim im omogućavate da se osećaju kao da imaju neku kontrolu nad deljenjem svoje priče.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Da li je ovo bezbedno mesto za intervju?

Navikli ste da obično razmišljate o fizičkoj bezbednosti u oblastima u kojima radite. Ali kada je u pitanju intervjuisanje preživelog, treba da to razmišljanje proširite. Počnite tako što ćete se zapitati neka jednostavna pitanja poput toga ko je u prostoriji i zašto:

- Da li su tu starešine zajednice, predstavnici vlasti ili naoružani ljudi?
- Da li su tu ljudi koji su deo mreže povezane sa počinocima?
- Da li je prisutan neko ko ne treba da bude tu?

Čak i ako počinioци nasilja nisu u prostoriji, da li još uvek žive u zajednici i mogu li da saznaju za intervju? Koliko je diskretno mesto susreta i šta možete da uradite da izbegnete dalju stigmatizaciju preživelih u zajednici, među članovima porodice i slično.

Ne vodite ljude ponovo na mesta gde im se dogodilo nasilje osim ako zaista ne znate šta radite. Prostorni i vizuelni podsetnici mogu da izazovu jake traumatske reakcije.

Iako može biti teško posredovati u toj situaciji, zapamtite da vi kontrolišete intervju i da, ako se učini da je preživeli prisiljen na to ili postoji rizik da bude izložen opasnosti, ne treba da nastavljate. I urednici ovde imaju svoju ulogu, jer pritisak redakcije može da stoji novinaru nad glavom kada se suoči sa etičkim izazovom.

U prostoriji takođe mogu da budu prisutni i ljudi koje ste doveli sa sobom:

- Ako ste elektronski medij, možete li da vodite sa sobom minimum potrebne ekipe?
- Ako radite sa fotoreporterima, mogu li da slikaju odvojeno ili posle intervjua, tako da preživeli ne bude fotografisan u isto vreme dok govori o traumatskom iskustvu?
- Ako radite sa prevodiocem, da li je to prava osoba za taj posao? Da li razume probleme i da li je brifovana o intervjuisanju žrtava trauma?
- Da li je preživelim neprijatno da govori ako su osobe suprotnog pola u prostoriji? Nije obavezno da žena intervjuiše ženu ili muškarac muškarca, ali postoji i ta mogućnost.
- Ako je izvodljivo, pitajte preživele šta bi moglo da se učini da im bude prijatnije. Da li postoji neko koga bi voleli da imaju pored sebe, kao što je rođak ili pouzdan prijatelj? Ako intervjuišete maloletna lica, njihov staratelj uvek treba da bude prisutan. (Intervjuisanje dece i mladih ljudi o seksualnom nasilju zahteva posebne veštine i dodatnu temeljnu analizu. Zapitajte se da li je to nešto što zaista treba da radite.)

Da li je to prava osoba za intervju?

Postavite sebi ova jednostavna pitanja:

- Da li vam je potreban ovaj intervju? Da li vam nešto dodaje, ili već imate dovoljno materijala?
- Da li je osoba u poziciji da razume šta se od nje traži?
- Da li postoje neka prikrivena očekivanja? Da li osoba očekuje nerealne rezultate kao ishod saradnje sa vama?

Često u kontekstu sukoba ili posle sukoba, NVO koje rade na terenu predstavljaju pristupne tačke za novinare i ugovaraju vaš razgovor sa žrtvama seksualnog nasilja. Možete se naći u situaciji u kojoj NVO stavlja pred istu osobu ili malu grupu ljudi gust raspored davanja intervjua. Neprestano ponavljanje priče u kratkom vremenskom intervalu može biti veoma uznemirujuće za osobu koja je doživela traumu. To takođe može imati i pravne reperkusije po preživelog. Ako razni intervjui koje daju samo malo protivreče jedan drugom, takvo nešto bi potencijalno moglo da podrije njihove šanse da kasnije traže pravnu zaštitu [vidite okvir u **#3**].

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Kada se uzme u obzir novinarska stiska s vremenom, lako je pristati na to što NVO predlažu. Ali je bitno razgovarati o zahtevima koji su stavljeni pred svakog od preživelih koje intervjuišete. To se može postići postavljanjem jednostavnog pitanja – koliko su puta intervjuisani. I razmišljajte kreativno – ako putujete sa grupom novinara, da li je moguće da udružite delove svojih istraživanja, pa da preživeli samo jednom ispričaju svoju priču?

Govoreći za *Columbia Journalism Review* 2019. godine, Skaj Viler iz Human Rights Watch se osvrnula na neetičke novinare i praksu u radu sa žrtvama seksualnog nasilja u izbegličkom kampu naroda Rohindža u Bangladešu:

“Bez sumnje”, rekla je, “možemo da se osvrnemo i da kažemo da se stvari nisu odvijale dobro. Isti ljudi su bili intervjuisani više puta” [a]

Ključno pitanje – koje može biti teško proceniti – jeste da li se neko oseća dovoljno psihološki sigurnim da da intervju. Ako, na primer, neko oseća naročito visok nivo uznemirenosti nakon traumatskog događaja, odgovor je možda negativan. Ne zaboravite da se CRSV retko dešava izolovano – preživeli je verovatno nedavno iskusio i druge vrste nasilja, gubitak članova porodice ili je raseljen.

Može biti zastrašujuće razmišljati o proceni emocionalne i fizičke bezbednosti izvora, kao i o sopstvenoj. Rešenje je često u većem uključivanju drugih ljudi u donošenje odluka kakav će biti intervju i davanje delimične kontrole kako će se odvijati. Mnoga od tih pitanja preklapaju se sa pitanjem pristanka – više o tome u odeljku **#3**.

Stigma i kako izveštavanje može da krene po zlu

Zapitajte se da li približavanje nekome predstavlja rizik po njihovu bezbednost i privatnost. U nekim društvima čak i sumnja da je neko silovan može voditi do njegovog ponižavanja, proterivanja ili čak i novog nasilja.

Ovde su neki primeri iz Iraka o tome kako stvari mogu krenuti po zlu kada novinari nisu u potpunosti informisani o kontekstu.

Džohana Foster i Šerizan Minvala istraživale su seriju od 26 intervju u kojima su žene iz naroda Jezidi iznele opažanja o prirodi i uticaju medijskog izveštavanja o ženama i devojkicama koje su preživele zatočeništvo, silovanja i trgovinu ljudima u rukama Isisa. Svoje zaključke iznele su u naučnom radu 2018. godine. Ovde su neki od ključnih izvoda:

Kao i mnoge žene širom sveta, i one u zajednici Jezidi suočene su sa poznatim rodnim dilemama ili zahtevima da potrebe zajednice stave ispred sopstvenih.

Naročito su suočene sa odlukom da se žrtvuju tako što će ispričati svoje traumatske priče svetu, uprkos fizičkom i emocionalnom riziku i mogućem dovođenju svoje reputacije u opasnost. Muškarci iz naroda Jezidi zaista su direktno podsticali žene da to učine uprkos tome što i pored uveravanja nije bilo stvarnih garancija... da neće biti stigmatizovane zbog gubitka časti, da se neće loše odnositi prema njima ili da ih porodica i zajednica neće odbaciti, naročito kasnije.

Jedna od Jezidi žena je rekla:

“Is početka, kada sam se vratila [iz zatočeništva], došao je odbor sa diktafonima i rekao da će zabeležiti moju priču, a ja sam rekla ‘ne’, pa su otišli kod mog zeta i rekli mu: ‘Ona neće da priča sa nama’”.

[a] Vidi: <https://www.cjr.org/analysis/rohingya-interviews.php>

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Dodatno opterećenje bilo je to što su žene iz naroda Jezidi živele u kampovima u kojima su se oslanjale na one koji su im pružali humanitarnu pomoć, osoblje kampa i novinare, i osećale su se dužnim da im ugrade, a svi oni su vršili dodatni pritisak na preživjele da ispričaju svoje priče.

Novinarski tekstovi povećaće verovatnoću da dođe do stigmatizacije kada priče izađu sa senzacionalističkim naslovima poput “Žena iz naroda Jezidi koja je tri meseca bila seksualna robinja Isisa i grupno silovana govori o svojim strašnim patnjama”, “Isis prodaje devojčice kao seksualne robinje za jednu jedinu paklicu cigareta” i “Jezidi žena podvrgnuta operaciji ‘obnove devičanstva’ nakon silovanja”.^[b]

Dodatni resursi: bezbednost

Postoje različiti vodiči o tome kako ostati bezbedan na rizičnim zadacima koje su objavile organizacije za podršku i zaštitu medija. Preporučujemo da se počne sa pregledom koji je omogućio **CPJ** (Komitet za zaštitu novinara), ACOC Alijansa (Kultura bezbednosti) i **Trust Rori Pek** (skrojen za frilensere), ali ima još mnogo drugih relevantnih izvora. (Ove iste organizacije možda mogu da vas posavetuju i u vezi sa organizovanjem obuke ili drugim vrstama podrške.)

“Sigurno i bezbedno” (**Safe and Secure**) iz Doc Society je osmišljen za snimatelje. Osim što daje preporuke o fizičkoj bezbednosti, nudi i dragocene savete u vezi sa pravnom bezbednošću kao i bezbednošću na internetu – dva ključna aspekta koja se često previđaju. Global Investigative Journalism Network takođe nudi **detaljnu stranu sa resursima**.

A ako ste urednik ili menadžer, obavezno proverite **alat za procenu bezbednosti za novinske organizacije** ACOS-a i vodič Dart Centra za **rad sa frilenserima izloženim traumama**. Frenk Smit iz CPJ napisao je **ovaj** pregled koji se bavi rizicima sa kojima se suočavaju novinari koji izveštavaju o CRSV.

PODELITE
ČLANAK:

[b] Džohana E. Foster i Šerizaan Minvala, “Glasovi Jezidi žena: Percepcija novinarske prakse izveštavanja o seksualnom nasilju Isisa”, *Međunarodni forum za ženske studije* 67 (2018): 53-64.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Razmotrite
da stranice
štampe samo
u crno-belaj
boji

#3.

TRI KLJUČNA PITANJA

DA LI
OSOBA KOJU
INTERVJUISEM
U POTPUNOSTI
RAZUME NA
ŠTA PRISTAJE?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#3.

TRI KLJUČNA PITANJA

**DA LI OSOBA KOJU
INTERVJUISEM
U POTPUNOSTI
RAZUME NA ŠTA
PRISTAJE?**

Nije dovoljno da osoba kaže "da" pa da se njene reči koriste ili da bude fotografisana. Pristanak nije nedvosmislen ako osoba nije potpuno informisana šta se od nje traži.

Samo zato što se neko složio da govori ili da se slika ne znači da ta osoba zaista zna šta to sve podrazumeva. Nije dovoljno reći nekome šta želite da uradite. Uložite malo dodatnog napora da osigurate da su ti ljudi razumeli rizik i mogu da naprave pravi izbor. Naročito treba da znaju sledeće:

- **Kako će teći proces intervjuisanja ili snimanja.**
- **O kojim događajima i koji su aspekti tih događaja o kojima nameravate da razgovarate.**
- **Ko će moći da vidi materijal i koliko dugo će biti dostupan.**

Obezbeđivanje pristanka je prilika, a ne prepreka koju treba savladati. Ako vaš izvor zna kakav je rizik, i spreman je u potpunosti da učestvuje, dobićete jači intervju.

Standardni novinarski šablon za dobijanje pristanka sagovornika zasnovan je na situacijama u kojima novinari intervjuišu javne ličnosti. To su uglavnom moćni ljudi koji razumeju pravila igre na koju su navikli. Primarni fokus je da se obezbedi pristup, a političar ili biznismen navede da kaže što je više moguće, po mogućstvu zvanično sa imenom i prezimenom i citatima.

Jasno je da je taj model neprikladan kada se radi sa osetljivim licima jer je ravnoteža moći između izvora i novinara obrnuta. Štaviše, prva pretpostavka u situacijama rada sa CRSV treba da bude da se zaštiti anonimnost izvora. To znači da se ostavljaju po strani sva očekivanja da preživeli ima dužnost da javno govori.

S jedne strane je to očigledno. Svaki novinar to zna, ili treba da zna. S druge strane, zaveštanje političkog modela je duboko ukorenjeno i još uvek može da drži novinare u zamci. Ako izveštavate o CRSV, možda treba da napravite pauzu i osigurate da počnete sa drugačijeg mesta koje može biti nazvano nedvosmisleni pristanak:

1. Prvo, ostavite po strani zamisao da je nedvosmisleni pristanak prvenstveno vezan za dobijanje pristupa i navođenje nekoga da pristane na intervju. Nije. Reč je o načinu da se izgradi sigurnija osnova za interakciju koja dolazi sa visokim rizikom. Ako se neko predomisli i jasno je da ne želi da govori, onda prihvatite to kao dobar rezultat. Kao da je reč o audiciji, to znači da nisu prave osobe za tu ulogu.
2. Drugo, dobijanje pristanka nije jednokratna akcija, kvazipravna formalnost koja se dešava samo na početku razgovora. To je kontinuirani proces, pregovori tokom kojih pravo da se izveštava o određenim detaljima – ili čak o čitavom razgovoru – može da se revidira ponekad i više puta.

Nikada ne vršite pritisak ili ne manipulišite nekim da govori o nečemu tako intimnom kao što je seksualno nasilje. To mora da bude slobodan i iskren izbor donet na osnovu informisanosti.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Ko može dati pristanak?

Jedina osoba koja može dati pristanak je vaš sagovornik. Ako je ta osoba maloletna ili neko ko na neki drugi način nije u mogućnosti da rasuđuje na osnovu potpunih informacija, možda vam je potreban dodatni pristanak roditelja ili staratelja..

Ali u svakoj situaciji, **ako nemate nedvosmisleni pristanak svog sagovornika – onda jednostavno nemate pristanak**. Reč rođaka, nečijeg advokata, medijatora ili posrednika iz NVO da je u redu da uradite intervju ne predstavlja pristanak. Pregovori moraju da se vode direktno sa izvorom.

Ako radite sa prevodiocima, morate da budete sigurni da je razgovor koji vode sa izvorom onakav kakav mislite da treba da bude. To, kao što opisuje novinarka Džina Mur, može da bude problematično. Može da zahteva i dodatne korake. Možda će biti potrebno da kažete svom prevodiocu:

“Žao mi je što se ponavljam, ali želim da budem siguran da je moj cilj jasan: Evo ko sam. Evo šta radim...’ A kada prevodilac kaže: ‘Već sam to pitao’, recite: ‘Cenim to, ali pravila mog posla zahtevaju da pitam lično i direktno. Dakle, ako vam nije problem, prenesite šta govorim tako da možemo još jednom da to potvrdimo...’” [a]

Dinamika moći može biti nejasna i preživeli mogu biti pod pritiskom da govore i kada to nije u njihovom najboljem interesu. Kao novinar imate dužnost da zaronite u sve potencijalne dimenzije osetljivosti pre nego što pretpostavite da je neko sposoban da načini dobar izbor u davanju pristanka.

Potencijalni sagovornik koji tek što je preživeo napad (posle minuta ili sata, a možda i dana) verovatno nije u položaju da pruži nedvosmislen pristanak. Možda postoji način izveštavanja šta se desilo korišćenjem informacija o pozadini događaja, ako se to radi tako da ste sigurni kako neće voditi ka identifikaciji nijednog pojedinačnog preživelog. Ali neka bude jasno da neko u takvoj situaciji nije u položaju da donosi odluke da li će se ili neće odreći prava na anonimnost. Za to je neophodna veća vremenska distanca od napada.

Rad sa prevodiocima

Ako radite u oblasti u kojoj niste stacionirani, vaš odnos sa lokalnim novinarima i tumačima koji govore jezik i znaju karakter te zemlje je presudan. Ali ne možete ipak biti sigurni da poznaju postupanje sa osobama koje su preživele traume.

Potrebno je da osigurate da onaj ko prevodi razume sledeće:

- Tema može biti emocionalno teška.
- Ne treba da vrše pritisak na izvore ili da ih ubeđuju da govore.
- Pristanak treba da dobiju na osnovu informacija, a pristup sagovorniku u intervjuu treba da bude prilagođen traumatskom iskustvu. (Pokažite im resurse iz ovog vodiča.)
- Ne smeju da dovode osobe u stanje uznemirenosti ili da traže nepotrebne detalje.

Trebalo bi da što ranije možete da temeljno isplanirate kako ćete izvesti intervju, do te mere da čak uvežbavate šta ćete raditi. Detaljno razgovarajte o rizicima i lokalnim kulturnim normama. Takođe pitajte svoje vodiče za komentar kako vam ide i da li im je teško da prevode za vas. Što je više poverenja među vama, tim bolje. Isto tako treba da se informišete kako su oni i da li postoji potencijalna opasnost po njih ili njihove porodice.

[a] U članku Murove: “[Pet ideja o nedvosmislenom pristanku u novinarskom radu sa traumama](#)”

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Šta pristanak čini nedvosmislenim?

Samo zato što se neko složio da priča, ne znači da u potpunosti shvata šta to podrazumeva.

Možda im nije jasan proces, šta ćete ih pitati, koliko bolno bi sve to moglo da bude, i šta će se dogoditi sa njihovom saradnjom. Ideja je da se izbegnu iznenađenja i sve što može nadalje da ih povredi. Proverite da je i vama i sagovorniku jasno sledeće:

- Šta je svrha razgovora.
- Ko će biti uključen.
- Da li postoje neke “zabranjene oblasti” o kojima radije ne bi da govore.
- Ko će videti izveštaj (i kakva je njegova potencijalna dostupnost preko interneta bilo gde u svetu).
- Ako je u pitanju film, koliko dugo će se prikazivati i kako će biti distribuiran.
- Kako će njihova anonimnost biti zaštićena.
- Postoji li mogućnost da će biti meta maltretiranja na internetu.

Ako koristite fotografije, dobro je da uključite sagovornike u odlučivanje o vizuelnom aspektu i pokažete im šta će svet videti od njihovih života i zajednice u kojoj žive. Novinari koji su izveštavali o silovanju Jezidi žena u Islamskoj državi mislili su da garantuju anonimnost ženama tako što su ih fotografisali sa pokrivenim licima. Ali su same žene jasno mogle da identifikuju jedna drugu po očima i po veoma osobenim maramama. [Vidite [#8](#).]

Mogu se zahtevati i dublji, manje očigledni nivoi ozbiljne analize – ako, na primer, neki od ovih potencijalnih “slonova u sobi” ne budu razjašnjeni:

- Da li će film ili finalni izveštaj sadržati stavove počinitelaca ili grupa koje ih podržavaju? Takvo otkriće naknadno može biti duboko uznemiravajuće. Preživelim je možda jako teško da razume princip prava na odgovor i kako neko može da dopusti njihovim zlostavljačima da o bilo čemu govore. Najbolje je da se to objasni na vreme.
- Da li postoje skrivena očekivanja kojima se niste bavili? Da li vaš sagovornik veruje da će razgovor sa vama doneti direktnu pomoć zajednici? Ili očekuju od vas kontinuiranu psihološku podršku ili prijateljstvo, što niste u poziciji da ispunite? [Vidite [#6](#) za više o tome.]
- Novinari retko razmišljaju o pravnim posledicama svojih razgovora sa preživelim CRSV-a. Ako vaš izvor ima nameru da traži pravdu na sudu, tada bi razgovor sa novinarima mogao da im ugrozi slučaj. Trebalo bi takođe da znate da se svi vaši tonski zapisi i sirovi snimci mogu smatrati dokazima.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Sudski proces i opasnost od različitih iskaza

Sudski proces u traženju pravde za žrtve nasilja ponekad može biti ugrožen davanjem većeg broja intervju. Kolumbijska novinarka Āinet Bedoja Lima objašnjava:

To je jedan od najvećih problema koje imamo u slučajevima seksualnog nasilja.

U Kolumbiji, zakon kaže da žrtva nije dužna da svedoči o događajima više od jedanput. Ali su gotovo sve žrtve primorane da daju više od četiri iskaza i to očigledno vodi do nedoslednosti u priči, pa onda često dolazi do ugrožavanja sudskog procesa, što je samo dalje pogoršano kada žrtva svoje svedočanstvo iznosi u medijima.

Nažalost, novinari se oslanjaju na nedoslednosti u svedočenjima u pokušaju da sklope "kompletnu sliku", ali se to završi time što dovede do zatvaranja postupka.

Isto tako, iznošenje detalja o kriminalnom delu seksualnog nasilja, bez sudskog procesa, vodi do toga da se odbrana počinitelaca u većini slučajeva zasniva na "nedoslednostima" koje su žrtve pokazale prilikom intervju za neki medij. Sudije nikad ne uzimaju u obzir okolnosti u načinu, vremenu i mestu u kome je žrtva davala iskaz pred kamerama. I jasno je da je učinak na priču drugačiji u intervju sa novinarom nego sa psihologom ili zdravstvenim stručnjakom.

Āinet Bedoja Lima, koja je saradivala u našem istraživanju, bila je dva puta oteta u Kolumbiji – maja 2000. i avgusta 2003. Ona je 2001. dobila nagradu za hrabrost u novinarstvu koju dodeljuje **Međunarodna ženska medijska fondacija**. Takođe je osvojila i Zlatno pero slobode **Svetske asocijacije novina i novinskih izdavača** 2020. godine.

Dodatni resursi: pristanak

Džina Mur, američka novinarka stacionirana u Istočnoj Africi saradivala je u izradi ovog vodiča. Ona je detaljnije istraživala pitanje pristanka u dva sledeća korisna članka: **Pornografska zamka** u Columbia Journalism Review i **Pet ideja o nedvosmislenom pristanku u novinarskom radu sa traumama**.

PODELITE
ČLANAK:

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Razmotrite
da stranice
štamplete samo
u crno-belaj
boji

#4.

TRI OSNOVNA PRINCIPA ZA BEZBEDNIJE
INTERVJUISANJE

**DOZVOLITE
PREZIVELIMA DA
GOVORE NA SVOJ
NACIN I U SVOJE
VREME**

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#4.

TRI OSNOVNA PRINCIPA ZA
BEZBEDNIJE INTERVJUISANJE**DOZVOLITE
PREZIVELIMA DA
GOVORE NA SVOJ
NACIN I U SVOJE
VREME**

Tokom seksualnog nasilja, počinioци tretiraju žrtve kao objekte – ne kao ličnosti koje imaju ikakvu kontrolu nad onim što im se dešava. Možete li da preokrenete tu dinamiku i date sagovorniku da sam odluči kako će reći svoju priču?

Potreba da se prema ranjivim licima odnosi obzirno, sa poštovanjem i uvažavanjem treba da bude nesumnjiva. Ali šta to znači u praktičnom smislu?

Kao novinar koji intervjuiše preživelog, vi ste u moćnoj poziciji – čak i ako ne izgleda tako. Poverenje i emocionalna bezbednost ovde dobijaju na težini. Zato je važno da ne radite ništa što može da podseti na prvobitno zlostavljanje, čak i u maloj meri, kao što je požurivanje sagovornika ili vršenje pritiska da se dobije odgovor. To se lako može izgubiti iz vida kada imate malo vremena ili ste na opasnoj lokaciji.

Dajte prednost tome da isplanirate dovoljno vremena za razgovor i neka osoba koju intervjuišete zna sledeće:

- Nema potrebe da odgovori ni na jedno pitanje koje joj je neprijatno.
- U redu je da prekine razgovor kada želi.
- Nećete objaviti nijedan detalj koji vam kaže da ne objavite.

Gledajte na sagovornika prevenstveno kao na osobu – a tek onda kao na izvor materijala za priču.

Intervjui za medije mogu da nanese štetu preživelim ako su izrabljivački ili urađeni nedovoljno bezbedno. Ovaj deo se bavi osnovama primerenog intervjuisanja u slučajevima trauma, a sledeći [\[#5\]](#) će se sa više detalja pozabaviti specifičnim traumatskim reakcijama i izazovima u radu sa preživelim.

Novinari često razumljivo brinu da bi samo pričanje o mučnim i bolnim iskustvima kao što je seksualno nasilje ili mučenje neizbežno povredilo sagovornika. Oni se boje da ponovo iznose stvari za koje bi najbolje bilo da ostanu neizrečene, ili su spremni da izjednačavaju patnju koju neko oseća dok priča svoju priču sa izazivanjem novog bola.

Mnogi stručnjaci za traume koji rade sa preživelim u seksualnom nasilju ne misle da opasnost leži u pričanju samom po sebi. Opasnost je više povezana sa tim koliko se intervjuisani bezbedno osećaju tokom razgovora, koliko kontrole imaju nad onim o čemu se priča i takođe kako će njihova priča kasnije biti objavljena [vidi [#7](#) i [#8](#)]. Do štete uglavnom dolazi kada ljudi osećaju da im se sudi ili da ih ne slušaju, ili osećaju da su iskorišćeni sa skrivenim ciljevima, kao da se po njima kopalo da se izvuče neka efektna rečenica. U intervjuima o traumama, poverenje je delikatna stvar koju je lako oštetiti.

Ima izuzetaka u uverenju da pričanje samo po sebi ne ostavlja posledice. Na primer, ako je neko doživeo nešto intenzivno traumatsko u prošlosti, pa to zapečatio i više nije istraživao, kao dete seksualno zlostavljanje, tada bi samo pričanje moglo da destabilizuje osobu i stoga nosi razne rizike. Generalno, budite pažljivi u tome da ne iznenađujete ljude neočekivanim pitanjima.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Kako učiniti da proces bude više saradnja, a manje izvlačenje informacija

Ljudi doživljavaju seksualnu traumu kao fundamentalni gubitak kontrole – nešto što im se dogodilo, a što su bili nemoćni da spreče. Jedan od načina da se tome suprotstavite je da se odreknete malo kontrole koju biste obično koristili kao novinar i da dozvolite sagovorniku da se umeša u odlučivanje. Čak i malo davanje izbora sagovorniku može da predstavlja veliku razliku.

Pre nego što zađete u detalje tokom razgovora, treba da:

- Stavite do znanja da će razgovor verovatno biti težak.
- Uključite sagovornike u potpunosti u odlučivanje gde žele da budu intervjuisani.
- Pitajte koje vreme dana im najviše odgovara – kada će imati najviše energije za razgovor i koliko dugo bi želeli da razgovor traje.
- Pitajte ih da li postoji neko koga bi voleli pored sebe u prostoriji, kao što je prijatelj ili rođak.
- Pitajte ih da li postoji nešto o čemu radije ne bi pričali.
- Ponovo ih uverite da ne moraju da odgovore ni na šta što im je neprijatno.

Dobro je pitati ljude pre nego što započnete razgovor kako ćete vi kao onaj ko intervjuišete prepoznati kada im je možda dosta priče i žele pauzu. Ljudi mogu da se izgube u priči. Pored toga, većina nas ima jaku nesvesnu želju da nastavi kako bismo se dopali nekome ko nam postavlja pitanja. Sagovornici možda nisu veoma dobri u signaliziranju da su umorni ili da je razgovor zašao na teritoriju na kojoj im je neprijatno. Razgovor o tome pre nego što počne intervju – i možda dogovaranje određenih signala – pomoći će da se predlaganje pauze ili prelazak na bezbedniju temu čini prirodnijim.

Dogovaranje oko reči koje će se koristiti

U odeljku **#7** više ćemo govoriti o izboru jezika prilikom objavljivanja priče. Tokom samog intervjua, pazite da koristite izraze koji vašem sagovorniku nisu neprijatni. Lokalni idiomi ovde mogu da budu od pomoći, ali i da odmažu. Postoje neka jasna pravila. Na primer, nikad nije prikladno nazivati počinioca ljubavnikom.

Većina onih koji su doživeli seksualno nasilje sebe opisuju kao “preživeli”, ali se neki mogu osećati da je “žrtva” prikladnija reč, a neki mogu da izbegavaju obe. Ako imate sumnje koju reč da upotrebite, proverite sa sagovornikom i pitajte koji izraz preferira. Generalno, uvek je bitno da poštujuete kako se ljudi sami identifikuju.

Moć slušanja

Kada ljudi veruju da ih drugi čuju, osećaju se sigurnije i sposobni su da efikasnije saberu svoje misli. Znati dobro da slušate je verovatno osnovna i najbitnija veština potrebna novinaru da napravi intervju sa osobom koja je preživela traumu. U to je uključeno davanje prostora osobi sa kojom razgovarate i postavljanje jednostavnih, relativno otvorenih pitanja koja daju ljudima nešto izbora oko toga kako žele da odgovore, ali ipak ne toliko da sam taj izbor postane preteran.

Setite se da je, kao što smo rekli u odeljku **#2**, proveravanje pristanka kontinuiran proces, ne jednokratni događaj. Možda želite da pitanje započnete kratkim: “Da li je u redu da pitam... (o određenoj temi ili događaju)?” Tada dozvolite osobi da odgovori slobodno.

Keti Robdžant, koja radi sa preživelim CRSV u Demokratskoj Republici Kongo i na drugim mestima, ima ovaj konkretni savet za novinare:

Umesto da postavljate bezgranična pitanja o opštim događajima, utanačite sa sagovornikom nešto određeno o čemu se nadate da ćete razgovarati. Onda ih pitajte da vam kažu što više mogu o toj temi

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

ili događaju. Pošto su vam dali sve informacije koje im nije bilo neprijatno da podeli, vaš posao postaje da iz toga izvučete najbitnije. To je jedan od načina da izbegnete da primoravate sagovornika na priču o detaljima koje ne želi da podeli ili da razmišlja o njima.^[a]

Uputstva za efikasno slušanje uključuju:

- Dozvoliti tišinu i dati ljudima prostora da saberu misli.
- Koristiti verbalne ili, ako snimate, neverbalne signale da pokažete da ste i dalje sa njima.
- Proveravati da budete sigurni jeste li razumeli ključne tačke.
- Znati kako da se nosite sa sopstvenom nelagodnošću i ne dozvoliti joj da preuzme fokus sa vašeg sagovornika.

Pokušajte da izbegnete da:

- Završavate rečenice umesto sagovornika ili ih prekidate odsečno usred toka misli (ukoliko nisu odlutali u sećanju – vidi deo **#5**).
- Odajete utisak da sudite – na primer, pravite užasnut izraz lica kada neko priča nešto što zaista može biti užasavajuće (pokazivanje brige ili da vam je žao je u redu).
- Ispitujete o eksplicitnim ili fizičkim detaljima.
- Govorite ljudima da znate kako se osećaju (malo je verovatno da će poverovati da je tako).

Takođe treba da budete obazrivi ako govorite ljudima da ste imali slična iskustva ili ulazite u autobiografske detalje. U nekim situacijama to može izgraditi poverenje i unaprediti razgovor, ali u drugim može ukloniti fokus sa sagovornika i učiniti da osećaju kao da minimizirate ili marginalizujete njihovo iskustvo. (O potrebi da se održe zdrave granice više govorimo u odeljku **#6**.)

Upravljanje vremenom i dobar završetak

Naziv ovog odeljka, “*Dozvolite preživelim da govore na svoj način i u svoje vreme*” ipak ne znači da treba da budete potpuno pasivni u određivanju vremena. Kada su ljudi osetljivi, prija im da konverzacija ima neke smernice. I kao što smo već pomenuli, treba da pratite njihove nivoe energije. (Ako ostajete na toj lokaciji neko vreme, uvek možete da ponudite da se vratite i nastavite razgovor kasnije.)

Neki kliničari govore o *pravilu tri trećine*. Po idealnom principu, prva trećina razgovora treba da se fokusira na vreme i iskustva u kojima se sagovornik oseća relativno bezbedno, središnji deo treba da bude posvećen najtežem materijalu, na primer, samoj doživljenoj traumi, dok je poslednja trećina u sadašnjosti i budućnosti – u svemu onome što pomaže da se preživeli vrati ovde i sada. Ne želite da ostavite posle intervjua ljude i dalje duboko u najgorem što im se desilo.

Pokušajte da razgovor završite u pozitivnom tonu, ali nemojte da to silite i pretvarate se da su stvari bolje nego što jesu. Možete da pitate ljude šta im je pomoglo da se nose sa situacijom i šta bi preporučili drugima. Nije uvek lako pronaći solidnu završnicu. Najzad, uvek ih možete pitati šta nameravaju da rade u nastavku tog dana. Setite se, naravno, da im se zahvalite i održite sva obećanja koja ste dali u vezi sa budućim kontaktima, slanju informacija o članku i slično.

PODELITE
ČLANAK:

[a] Vidi: <https://dartcenter.org/resources/reporting-refugees-tips-covering-crisis>

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

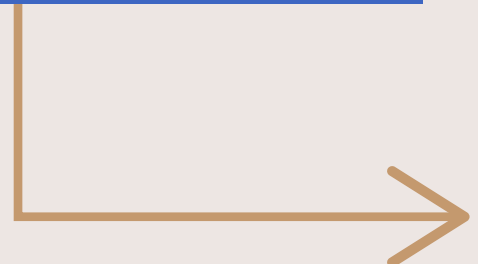
#8

Razmotrite
da stranice
štampe samo
u crno-belaj
boji

#5.

TRI OSNOVNA PRINCIPA ZA
BEZBEDNIJE INTERVJUISANJE

RAZUMITE DA
TRAUMA JMA
DUGOROČNI
UTICAJ NA
PAMĆENJE
I OSECANJA
BEZBEDNOSTI

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#5.

TRI OSNOVNA PRINCIPA ZA
BEZBEDNIJE INTERVJUISANJE

RAZUMITE DA TRAUMA IMA DUGOROČNI UTICAJ NA PAMĆENJE I OSEĆANJA BEZBEDNOSTI

Neka osnovna znanja o reagovanju na traumu mogu vam pomoći da bolje vodite zahtevne intervjuje i izbegnete greške u izveštavanju.

Ljudi će se verovatno uznemiriti kada se budu sećali užasavajućih događaja. Stres sam po sebi ne znači da nisu u stanju da pričaju, ali neke reakcije mogu da ukažu na to da se više ne osećaju bezbedno u razgovoru. Mogu se distancirati, gledati u vrata ili iskusiti fizičke reakcije slične onima koje su imali u vreme napada.

Trauma je složeno bio-psiho-socijalno iskustvo, i uznemirenost nije samo jedna stvar – to je mešavina različitih komponenti. Kao medijski profesionalac, nema potrebe da savladate neuronauku, ali vam neki osnovni, početni uvid može pomoći da donosite bolji sud o sledećem:

- Kako je vaš sagovornik i kada bi mu bila potrebna pauza u priči.
- Kako izbeći stilove postavljanja pitanja u kojima zvučite kao islednik i tako dodajete ulje na vatru kod ionako teških emocija kao što su krivica i stid.
- Koliko je razumno da se oslanjate na pouzdanost nečijeg sećanja traumatskog događaja i zašto ne bi trebalo da insistirate na prazninama u njihovom pamćenju.

Silovanje je jedno od najintenzivnijih traumatskih iskustava koje ljudsko biće može da doživi. Postoji mnogo razloga zašto preživeli imaju teškoća da nađu reči za ono što im se desilo. Stid i strah kako će drugi reagovati mogu biti krupan faktor u gubitku sposobnosti da govore. A pričanje o traumi može aktivirati intenzivna osećanja koja su ljudima previše bolna i iscrpljujuća da bi o njima pričali. Ponekad je ćutanje najbolji odgovor.

Ali reči često mogu biti teške iz raznih razloga koji su povezani sa tim kako ljudsko pamćenje funkcioniše u traumatskim situacijama.

Kada nas neko napada, ulazimo u mod za preživljavanje. Još uvek se registruju sećanja – često sa jasnim detaljima – ali ih um ne filtrira i ne pakuje obavezno prema istom redosledu kako bi ih obično raspoređivao (umesto toga, prioritet dobija osnovniji sistem preživljavanja). Uobičajeno je za osobe koje su bile seksualno napadnute da imaju problem sa fragmentiranim i neorganizovanim sećanjem. Mogu postojati praznine ili nedoslednosti u hronologiji. Neke stvari se mogu vratiti sa izuzetnom snagom, dok druge mogu biti prazne, toliko da čak uopšte nisu ni sačuvane u memoriji.^[a]

[a] Za korisni uvod u uticaj traume na pamćenje kod preživelih u seksualnom napadu vidite: G. Smit i S. Heke, "Od izveštaja do suda: Psihologija, trauma i zakon" (2010), dostupno [ovde](#).

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

U praktičnom smislu, za vas kao novinara to znači:

- Ne treba da očekujete od preživelog da vam pruži savršeno povezanu ili logičnu verziju onoga što se desilo. Nedoslednost nije dokaz nikakve namere da se neko obmane.
- Nije pošteno očekivati od vašeg izvora da sam raščisti protivrečnosti – pošto jednostavno možda nije to u stanju. Ako je precizna hronologija bitna, potražite drugi način da verifikujete događaje.
- Vratiti se i postaviti jednostavno pitanje za razjašnjenje obično je u redu ako se uradi suptilno. Ali ako naiđete na prazninu ili prepreku u nečijem pamćenju, ne pokušavajte uporno da iskopate informaciju. To bi moglo da izazove da se sagovorniku vrati sećanje koje mu je nepodnošljivo [više u nastavku].
- Drugi ljudi sa kojima radite – na primer, urednici i oni koji proveravaju činjenice – takođe treba da budu svesni ovih restrikcija.

Reagovanje na uznemirenost

Uznemirenost se ne ispoljava obavezno onako kako bismo očekivali. Možete naići na ljude koji deluju neemotivno i govore o najstrašnijim stvarima ravnim, ujednačenim tonom, ili na druge koji se oslobađaju napetosti smejanjem na mestima koja vam se čine čudnim ili neprikladnim. Sve su to prirodne, davno dokumentovane reakcije koje pojedinci imaju posle traume. Odnosite se prema svakoj osobi koju sretnete otvoreno i budite pažljivi da ne kažete da mislite kako postoji jedan pravi način reagovanja.

Kada ljudi govore o prošlosti, oni možda ponovo proživljavaju elemente istih emocija i fizičkih osećaja koje su imali u vreme (ili vremenima) kad su bili napadnuti. To može biti blago i jedva primetno, ali i dovoljno snažno da gurne ljude preko njihovih kapaciteta da i dalje tolerišu ta osećanja.

Ako neko burno reaguje – na primer, postaje veoma uzrujan, počinje da plače i slično – usporite stvari u svojoj glavi pre nego što požurite da nešto uradite. Užurbano isključivanje kamere ili prekidanje intervjua može nehotice da posrami nekoga tako što sugeriše da je pogrešno imati takva osećanja. Budite pažljivi sa korišćenjem fizičkog dodira: to može biti preteće i detabilizujuće, naročito ako je neočekivano. Umesto toga, možete uraditi sledeće:

- Ponašajte se mirno.
- Recite koliko vam je žao što im se to dešava.
- Podsetite ljude da su bezbedni tu u prostoriji sa vama – da im se to ne dešava sada.
- Pitajte ih šta bi im pomoglo u tom trenutku. Da li bi želeli pauzu u intervjuu? Šta obično rade kada se tako osećaju?

Kada neko odluta u sećanju

Disocijacija je uobičajena odbrambena reakcija koja se uključuje tokom seksualnog nasilja. Kada je situacija nepodnošljiva i nema realnog načina za beg, mozak može načiniti iznenadni automatski poziv da sve isključi i dopusti umu da se odvoji kao da se napad ne dešava stvarno.

Prepričavanje doživljenog može vratiti ljude u osećaj da im se nasilje ponovo dešava. Nije uvek lako primetiti kada se neko ne oseća bezbedno i na ivici disocijacije. Ali u toj situaciji osobe mogu da:

- Postanu odsutne, izgledaju pospano ili prestanu da odgovaraju na pitanja.
- Žale se da im je toplo ili se iznenada preznoje.
- Žale se na glavobolju ili fizički bol.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- Traže pogledom izlaz iz prostorije.

Keti Robdžant, klinička psihološkinja koja radi sa izbeglicama i preživelim CRSV u Kongu i drugde, savetuje novinarima šta da čine ako se to dogodi:

Radite predvidive stvari... Uvek je najbolje tražiti dozvolu ili staviti osobi do znanja šta ćete sledeće da učinite... Najbolje je da brzo probate da ih preorijentirate. Nastavite da pričate. Pitajte ih o nečemu što je sada i ovde, kao što je: "Možete li mi reći gde ste? Možete li da opišete ovu sobu?" Takva pitanja će više pomoći nego opštija pitanja tipa: "Da li ste dobro?" [b]

Stid i uverljivost

Važno je razumeti koliko je lako da se jaka osećanja stida i krivice pojave u razgovoru o seksualnom nasilju. To se može desiti iznenada i delovati nesrazmerno onome o čemu se priča u tim trenucima. Nije neobično da ljudi krive sebe za ono što im se desilo i što nikako nije moglo da bude njihova greška.

I tu nije uvek samo u pitanju psihologija seksualnog napada – osobe koje su preživele silovanje često moraju da se bore sa porodicom i članovima zajednice koji im ne veruju, minimalizuju ono što su doživeli ili ih optužuju da su na neki način sami krivi za to.

Zato budite veoma pažljivi i izbegavajte jezik koji bi mogao da nagovesti da ili ne verujete sagovorniku, ili da su oni sami na neki način odgovorni za ono što im se desilo. Iz tog razloga, pitanja "zašto" mogu biti rizična. Islednici im daju prednost jer je na njih teško odgovoriti i impliciraju krivicu. Na primer, pitati nekoga: "Zašto ste u to vreme bili tamo?" zvuči kao da osoba nije uopšte ni trebalo da bude tamo.

Pitanja koja se odnose na informacije o osećanjima kao: "Kako ste se osećali kada...?" takođe je najbolje izbegavati jer mogu da ožive i aktiviraju komplikovane, nestabilne emocije.

I kao što je već navedeno, vodite računa da ne postavljate radoznala pitanja koja se tiču intimnih ili fizičkih detalja o onome što se desilo.

Ako je preživeli ubeđen u nešto za šta znate da nije istina ili se sa tim ne slažete i hteli biste da osporite, zapitajte se da li ste zaista prava osoba da to čini i kakvu bi svrhu imalo. Ponekad se ljudi drže nekih ubeđenja jer su im ona odbrana protiv aspekata iskustva koje je prejako da bi ga priznali.

[b] Vidi: <https://dartcenter.org/resources/reporting-refugees-tips-covering-crisis>.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Razmotrite
da stranice
štampane samo
u crno-belom
boji

TRI OSNOVNA PRINCIPA ZA
BEZBEDNIJE INTERVJUISANJE

**RAZUMITE,
DA JE I VAŠE
EMOCIONALNO
ZDRAVLJE
TAKOŽE
VAŽNO**

#6.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

TRI OSNOVNA PRINCIPA ZA
BEZBEDNIJE INTERVJUISANJE**RAZUMITE
DA JE I VAŠE
EMOCIONALNO
ZDRAVLJE
TAKOĐE VAŽNO****#6.**

Izloženost brutalnosti može uzeti emocionalni danak i medijskim profesionalcima. Briga o sebi je nešto što dugujete sebi – i svojim izvorima.

Izveštavanje o CRSV je emocionalno iscrpljujući posao koji nosi lični rizik za profesionalce u medijima koji često već rade u opasnim i nestabilnim okruženjima. Možda ste skloni da umanjujete sopstveno potresanje jer njegov stepen deluje beznačajno u poređenju sa onim kroz šta su prošli vaši sagovornici. Ipak, imajte u vidu da ti sitni udarci mogu vremenom da se nagomilaju i postanu nešto mnogo problematičnije, pa i da potencijalno utiču na to kako se odnosite prema kolegama i preživelim.

Mogućnost da budete uvučeni u to da ranjivom licu pružite obećanja oko emocionalne ili praktične podrške koja nije moguća ispuniti, neki su od primera šta može da se desi kada novinar ili snimatelj postane opterećen materijalom koji je prikupio. Razgovarajte o ovim pitanjima sa drugima, upražnjavajte planiranu strategiju brige o sebi i jasno govorite o tome šta možete, a šta ne da uradite da nekome pomognete.

Odri Lord, crnačka aktivistkinja za građanska prava, jednom je napisala:

Briga za sebe nije ugađanje sebi. To je samoodržanje.

Praćenje CRSV-a uključuje suočavanje sa nekim od najneprijatnijih stvari koje ljudska bića čine jedna drugima. Novinari nemaju običaj da provode puno vremena diskutujući o brizi o samom sebi i traumama, iako je to ključna tema za kliničare i druge koji se bave traumatičnim iskustvima.

Bez sumnje, novinari i snimatelji koji biraju da prate ovakve priče su uglavnom motivisani i veoma jaki pojedinci. Ali takav posao svakako nosi pojačan rizik za sindrom pregorevanja, depresiju, zloupotrebu supstanci i posttraumatski stres.^[a] Čak i tamo gde je efekat manje ozbiljan, težina koju možemo da imamo u procesovanju traumatskog sadržaja može da ima indirektni efekat i na naše već ranjive izvore.

Empatija kao dvosmerni most

Sposobnost da se empatično poveže sa drugima je suštinski važan kvalitet efikasnog novinara koji intervjuiše. Baš kroz empatiju stvaramo prostor u kome ljudi nailaze na razumevanje i osećaju se dovoljno bezbedno da podele svoja iskustva. Tako shvatamo i šta je važno u priči – pokušavajući da vidimo stvari stavljanjem na nečije mesto. Saosećanje otvara dvosmernu vezu između onog ko pravi intervju i njegovog sagovornika, gradeći most preko koga stvari idu tamo i nazad. Kao neko ko radi intervju možda ćete primetiti da povremeno preuzimate tuđa osećanja, a da niste u potpunosti svesni šta se dešava. Jake emocije kao što su stid, bespomoćnost i strah mogu

[a] Deo istraživanja može se naći na <https://dartcenter.org/content/covering-trauma-impact-on-journalists>.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

biti zarazne na način koji može biti suptilan i težak za praćenje. Nije neobično da se novinari iznenada osećaju potišteno posle stresnog intervjua.

Slično tome, ponovo slušati ili čitati svedočanstva o tome kako su ljudi napadnuti ili mučeni kod nekoga može izazvati neočekivano javljanje prisilnih misli i slika pred očima. Ovo dejstvo je uglavnom kratkotrajno i relativno blago, i u nekoj meri je očekivano u takvoj situaciji – ali može imati posledice po mentalno zdravlje ako se vremenom nagomila. Ovaj fenomen naziva se posredna ili sekundarna traumatizacija.

Biti uvučen u uznemirenost drugih

Postoji teorija da novinari nikada ne treba da budu emocionalno umešani. Iako je ideja zanimljiva, stvari ipak ne funkcionišu tako. Vrlo je verovatno da ćete u nekoj fazi saradnje biti veoma zabrinuti i osećati želju da pomognete. Ako se to dogodi, od vitalnog je značaja da budete jasni kakva su vaša ograničenja kao novinara i šta možete, a šta ne da uradite da ponudite podršku. Granice se mogu zamagliti tako da izazovu štetu:

- Možete osetiti težnju ka manje profesionalnom, a više prijateljskom odnosu. Želja da se pomogne je razumljiva, ali i nerealna ako niste u poziciji da ispunite tu ulogu. Opasnost leži u građenju lažnih nada za nastavak emotivne i materijalne podrške koju neko nema kapaciteta da pruži. Zapamtite, lako je nenamerno buditi nečije nade: kod traume jaka osećanja kao što su privrženost i izdaja teku odmah ispod površine. Savršeno je moguće biti krajnje čovečan i postupati etički, a ne ponašati se kao prijatelj.
- Možda ste i sami iskusili seksualno nasilje. To vam može dati dragoceno razumevanje, ali vas takođe staviti i na mesto gde vaša iskustva postaju isprepletana sa onima vašeg sagovornika i čine da izgubite iz vida drugu osobu kao posebnu, jedinstvenu individuu.
- Možete upasti u zamku da poverujete kako intervju na neki način postaje terapijski, katarzičan ili iskustvo koje osnažuje vašeg sagovornika. Tačno je da preživeli često nalaze utehu u govoru i to može da im pomogne da stvore red u konfuznom i bolnom iskustvu. Ali kao medijski profesionalac nikako ne možete garantovati nešto takvo. U zajednici onih koji pružaju pomoć to se zove kompleks spasioca i može biti veoma problematično.

Problemi u apsorbovanju ličnih reakcija mogu i na druge načine skrenuti intervju sa koloseka. Na primer, možemo postati frustrirani što ljudi ne čine više da pomognu sebi, ili možemo da odmeravamo patnju drugih tako da se samo najekstremniji slučajevi smatraju dostojnim pažnje.

Šta uraditi po ovom pitanju?

Rešenje nije da se odrekemo empatije ili osećaja da imamo misiju. Veštačko gušenje reakcija neće pomoći. Umesto odustajanja, mislite na empatiju kao na mišić kome koristi strateško odmaranje. Vreme koje provedete van posla donosi perspektivu, kao i prostor da ponovo napunite baterije i ispetljate se iz užasavajućeg materijala. Ponovno povezivanje sa pozitivnijim dimenzijama života je vitalno. Evo nekoliko stavki koje mogu da pomognu:

- **Izgradite aktivnosti tokom dana koje će vam dopustiti da se distancirate od užasavajućeg materijala** (i bilo čega što će vas generalno podsećati na posao). Hobi koji okupira, čitanje knjige ili bilo šta što vam odvlači misli sa teme su dobar izbor. Tehnika zvana majndfulness (svesna meditacija) još jedna je opcija koja kod mnogih deluje.
- **Odredite redovne pauze i periode odmora.** Možemo "svariti" uznemiravajući materijal mnogo efikasnije kada nismo umorni.
- **Održavajte telo u ravnoteži.** Vežbanje, istezanje, vežbe disanja, adekvatno spavanje i pravilna ishrana su efikasni načini da se oslobodite napetosti kao efekta akumuliranog stresa.
- **Razgovarajte o uznemirujućim pitanjima sa kolegom, mentorom ili prijateljem.** Ponekad je teško videti jasno stvari pre nego što budu izgovorene. Ako ste vi neko kome se kolega obraća, budite dobar slušalac umesto da žurite da rešite njihovu dilemu pre nego što su imali priliku da je ispitaju. Pisanje dnevnika i beleški takođe može da pomogne.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- **Povežite se sa prirodom.** Mnogi ljudi nalaze da to veoma pomaže.
- **Zauzmite pozitivan stav o naučenoj lekciji prema greškama.** Ako stvari krenu u pogrešnom smeru, posvetite se učenju iz nezgoda i loših odluka umesto da ih ponavljate.

Mnogo ovoga što smo pomenuli tiče se zaštitnih navika i kako ih ne odbaciti kada se nagomila stres. Čak i ako ste na terenu i radite nepredvidiv broj sati, ipak možete postići neku raznolikost u svojoj rutini. Istraživanja pokazuju da je društvena podrška verovatno najveći pojedinačni faktor koji doprinosi oporavku. [b] Budite oprezni sa prevelikom izolacijom i bilo kojom vrstom preteranog lečenja na svoju ruku, bilo putem supstanci ili preteranog rada. **Ravnoteža je ključ.**

Dolasci i odlasci

Bilo da ste lokalni novinar ili stranac koji dolazi i odlazi iz zemlje, možete sugurno osetiti da razlika u relativnoj privilegovanosti vašeg života i situacije u kojoj žive drugi čine suočavanje prilikom odlazaka sa mesta sukoba naročito teškim.

Među medijskim profesionalcima, osećaj nemoći (jer nisu u stanju da učine više da okončaju patnje) i krivice (jer mogu da se vrate kući) su česti. Nema lakih odgovora na ove dileme, ali možete imati koristi tako što ćete raditi na njima. Možda da se zapitate ovo: "Da li će to što sam strog prema sebi zbog nečega što nije pod mojom kontrolom pomoći mojim izvorima ili učiniti moj rad relevantnijim?" Teško je saosećati sa drugima ako takođe ne saosećate sa sobom. Što je mračnija tema, bitnije je pomeriti granicu i naći male pozitivne stvari koje vas ponovo potvrđuju. Da ponovimo, razgovor sa ljudima koji razumeju ova pitanja može pomoći..

Dodatni resursi: briga o sebi

Dart Centar ima detaljan vodič o radu sa **traumatskim slikama**. Pogledajte takođe i ovaj spisak koji će vam pomoći da se bolje bavite **užasnim svedočanstvima tokom istraga** i **ovu diskusiju** o brizi o sebi između novinara i snimatelja koji su radili na pričama o seksualnom zlostavljanju dece. Kao što je pomenuto u odeljku **#1**, **ovaj vodič** mogu pogledati menadžeri. Ovaj **deo vebsajta** bavi se detaljnije organizacionim pitanjima, uključujući ulogu podrške kolega.

"Hajde da razgovaramo: Lične granice, bezbednost i žene u novinarstvu" nudi savete za novinarke u vezi sa seksualnim uznemiravanjem. **Ova lista** koju je Dart Centar uradio za Reportere bez granica nudi specifične savete o brizi o sebi za novinare koji rade u zonama sukoba. Najzad, pošto su priče o seksualnom nasilju često magnet za trolove i druge negativne aktere na internetu, ovde su neke ideje o **digitalnoj samoodbrani**.

PODELITE
ČLANAK:

[a] Vidi S.M. Sautvik i D.S. Čarni, Otpornost: Nauka savladavanja najvećih životnih izazova (Cambridge University Press, 2012), naročito poglavlja 4, 6 i 7.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Razmotrite
da stranice
štampe samo
u crno-belaj
boji

#7.

ISPRIČAJTE PRIČU

ZAPAMTITE:
SEKSUALNO
NASILJE NIKAD
NIJE JEDINA
DIMENZIJA
PRICE

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#7.

ISPRIČAJTE PRIČU

ZAPAMTITE: SEKSUALNO NASILJE NIKAD NIJE JEDINA DIMENZIJA PRIČE

Preusko usresređivanje samo na brutalnost događaja može da povredi vaše sagovornike i samo novinarstvo. Usresredite se na širi kontekst.

Kada ste suočeni sa takvim hororima kao što su masovna silovanja u ratu ili seksualna eksploatacija, možda vam se čini prirodnim da usmerite sav fokus na seksualno nasilje i zlo koje ono donosi. Ali neuspeh u prikazivanju šireg konteksta može osiromašiti vaše izveštavanje, odvratiti publiku i marginalizovati preživjele. Vodite računa da proširite priču na sledeće načine:

- Dajte zaokružen prikaz života preživelih. Pazite da ne predviđate propast ili svodite ljude na ono najgore što im se dogodilo. To može da zakomplikuje njihov oporavak.
- Uzmite u obzir da postoje i drugi zločini pored silovanja. Preživeli su možda izgubili voljene i svoje domove, ili su prisilno raseljeni. Takve stvari takođe znače ljudima.
- Izbegavajte preteranu fokusiranost na detalje koji bi mogli da seksualizuju ili senzacionalizuju priču i potencijalno ograniče naklonost javnosti prema preživelim.
- Pomozite svojoj publici da vidi put ka potencijalnom rešenju tako što pravedno predstavljate pun politički i društveni kontekst.

Često previđamo koliko daleko naš posao može zaći u živote preživelih i čak imati uticaja i na to kako se oporavljaju.

CRSV je povezan sa visokim stepenom koliko fizičkih, toliko i psiholoških povreda. Posledice seksualne traume u većini slučajeva uključuju jak osećaj isključenosti, pri kome se ljudi osećaju odvojeni od sebe – od osobe koja su bili pre nego što se sve to desilo – i od drugih. Mogućnost da osoba koja je preživela CRSV prekine veze sa širom zajednicom mogu je ostaviti izolovanom i sa manje mogućnosti za dobijanje podrške.

Oporavak, s druge strane, većim delom izgleda kao nešto sasvim suprotno tome. Do njega dolazi baš ponovnim povezivanjem, kada ljudi veruju da je opet moguće da drugima bude stalo do njih i da ih poštuju.

Nije naša uloga kao medijskih radnika da lečimo pojedince – i bilo bi suludo pretpostaviti da će naš rad osnažiti preživjele na direktno ličan način – ali zaista treba da pazimo da nenamerno ne doprinesemo njihovoj isključenosti. Džina Mur, američka novinarka koja radi u Istočnoj Africi, ovako to objašnjava:

Moramo osigurati da u priči koju ćemo objaviti nema ničeg – ni u budućim danima, mesecima, godini – što bi ih iznenadilo, zbunilo, posramilo ili dovelo u opasnost... Ponovo prolazimo kroz detalje traumatične priče sa preživelim kako bismo bili sigurni da razumeju šta će svet znati o njima.^[a]

Poruka koju šaljemo publici ovde takođe igra presudnu ulogu. Diskusije o seksualnim traumama svuda su

[a] U članku Džine Mur: “Pornografska zamka”

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

opterećene mitovima, stigmom i stereotipima koji nikome nisu od pomoći. Mi ih možemo ili potvrditi ili razotkriti – novinari i filmski autori nisu neutralni posmatrači u tome.

Zbog toga je od vitalnog značaja imati širu sliku o političkom, ekonomskom i kulturnom kontekstu sukoba.

Opasnosti da se izgubimo u jednom uglu priče

CRSV dolazi u različitim oblicima, ali njegova karakteristika koja privlači najveću pažnju je apsolutna brutalnost. Kao novinar ili snimatelj koji se bavi tom temom, mogli biste imati jaku i potpuno razumljivu želju da šokirate publiku najgorim od onoga što ste čuli – u nadi da će ih to probuditi.

Ovde postoji opasnost da postignete baš suprotno. Preveliki fokus na hororu i detaljima seksualnog nasilja može naterati publiku da se isključi i odvoji u toj meri da čak umanju osećaj naklonosti prema ljudima koji su preživeli CRSV. Ako ne pružite dovoljno važnih informacija, publika neće razumeti prirodu tih zločina i šta je u pitanju.

Za Stefani Kariuki snimanje podkasta za Vajs u kome je istraživala seksualno nasilje u Egiptu i složenu vladinu ulogu u njegovoj trajnosti, ovakve odluke zahtevaju pažljivo balansiranje:

Bili smo dosta neodlučni koliko detaljno želimo da idemo. Zašto iznosimo detalje, da li su zaista neophodni? U jednom slučaju, medicinski veštaci su nameštali ženu u nekoliko položaja koji su odgovarali originalnom zlostavljanju i u više navrata joj pregledali vaginu dok je bila naga. Finalni audio snimak koji smo koristili bio je eksplicitan. Ali razlog zbog koga smo zalazili toliko u detalje bilo je to ispitivanje kroz koje je prolazila, a koje simbolizuje šta država decenijama radi ženama u takvoj situaciji.^[b]

Zaista, efikasno pisanje o traumama zahteva uvažavanje kako da se izbalansira širok spektar pitanja koja su sukobljena jedna s drugima. Na primer:

- **Koliko je reč o povredi, nemoći i gubitku kontrole koje CRSV unosi u ljudske živote? Koliko je reč o otporu i oporavku – šta je bilo potrebno, i još uvek je, da bi se preživelo?**

Ma koliko da sumorno i mračno situacija deluje, preživeli imaju i pozitivne stvari koje im se dešavaju u životu. Prikazivati i vraćati samo horor i čistu bespomoćnost nije ni istinito ni od pomoći.

- **Koliko je reč o nečijem individualnom, ličnom iskustvu, a koliko o širem kontekstu – naročito o političkoj i društvenoj situaciji?**

Ako ne stavite dovoljno fokusa na širi kontekst, vaš rad rizikuje da postane ispovest bizarne i problematične vrste – one kojoj nedostaje pravi smisao i ne nudi publici puno razumevanja šta se dogodilo ili gde bi moglo da leži rešenje. CRSV se ne događa u vakuumu – “silovanje u ratu” kao tema nije razumljivo bez osvrta na snage koje učestvuju u konfliktu.

Ipak, ako posvetite premalo pažnje pojedincima i njihovim ličnim okolnostima, to bi takođe moglo da bude izraz nepoštovanja jer odaje utisak da je neko uključen samo da bi ilustrovao određenu statistiku.

Balansiranje suprotstavljenih tenzija

Svaki slučaj će zahtevati drugačiju seriju mera balansiranja. Imati jasan stav o ovome često je zakomplikovano načinom na koji nasilje može imati hipnotički efekat i odvući nas na mesto gde sve ostalo deluje irelevantno. Preteći, traumatični sadržaj ima tendenciju da promovise binarno razmišljanje – veoma je lako zaglaviti se na detaljima ili u ograničenim uglovima.

Ovde je kratka kontrolna lista koju možete da razmatrate dok pišete ili uređujete tekst:

- Da li ovo zalazi u previše detaljno opisivanje fizičke ili intimne prirode?

[b] Kariuki je učestvovala u našem istraživanju.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- Da li postoje reference na nečije telo, izgled, oblačenje i tako dalje, koje nose rizik od seksualizacije opisa (i čak nenamerno opravdavaju motivaciju za napad)?
- Da li moj narativ predviđa buduću propast osobe ili zajednice? Koliko god tmurno stvari da izgledaju, neistinito je i štetno implicirati da je oporavak nemoguć. (Ako imate poteškoća da vidite išta izvan tame, pitajte se ko je zaista ta osoba. Gde je našla snagu i podršku?)
- Alternativno, krećem li previše u suprotnom smeru i ubacujem ton lažnog optimizma u pokušaju da razvedrim očajničku situaciju? Pored očiglednog problema sa verodostojnošću, novinarstvo koje preuveličava osnaživanje može da udalji one koji ne prepoznaju svoju situaciju u takvom opisu.
- Ako u članku mogu da se čuju i napadači i žrtve, da li postoji nešto u mom odnosu prema narativu što u centar stavlja perspektivu zlostavljača ili naduvava njihovu moć? (Uraditi to kako treba je složeno. Odvojiti ta dva glasa u posebne tekstove moglo bi da bude lakše.)
- Da li je moj članak fokusiran na silovanju doveo da se zanemare druge traume koje ljudi doživljavaju u sukobu? Neki su možda videli kako im ubijaju rođake ili su izgubili domove i izvor prihoda. Možda su izbeglice koje se bore da izgrade nove živote. Sve je to značajno ljudima i preživeli možda neće razumeti našu preokupiranost samo jednom dimenzijom njihovih gubitaka.

Pakovanje priče, napomene za urednike

Način na koji je priča spakovana – naslov, potpisi za fotografije, fotografije kojima se promoviše film, sadržaj, način na koji je predstavljeno u društvenim medijima – može imati ogroman uticaj na to kako će priča biti prihvaćena i efekat koji će imati na ljude koji u njoj učestvuju.

Jedna od jasnih opasnosti je seksualizacija priče – tako što je čini senzacionalnom na način da zaboravi pravi kontekst. U seksualnom nasilju može da se desi seks – ali te priče ni na koji način nisu o normalnim seksualnim aktivnostima.

Izrazi kao što su “seksualno roblje” su voajerski i rizikuju da zlostavljanje pretvore u zabavu. Umesto izraza “devojčica-nevesta” bolji opis je “otmica i seksualno zlostavljane maloletnica”, a neko ko je nateran na prostituciju nikako nije “devojka”.

Ovde Ćinet Bedoja, koja je pisala opširno o CRSV u Latinskoj Americi, opisuje kako je obrazac seksualnog nasilja koje su počinile paravojne formacije maskiran neprikladnim i zastarelim jezikom.

Vodili smo žestoku kampanju u medijima da novinari prestanu da pričaju o “zločinima iz strasti” kada govore o silovanju ili ubistvima žena.

Društvo još uvek smatra da je silovanje povezano sa seksualnim provokacijama kojima žene namerno ciljaju svoje žrtve. Odatle i “strast”.

U stvarnosti, međutim, provokacija je u ovom slučaju sama ideja sadržana u tom tipu novinarstva da su takvi zločini počinjeni u ime “jubavi”.

Na mnogim suđenjima sam čula silovatelje da se pravdaju ovim argumentom. Kažu da su ih seksualno napali ili ubili zato što su ih “voleli”.

Budite svesni da je podmetanje silovanja kao neizbežne posledice rata mit. Osim što je reč o kažnjivom ratnom zločinu, istraživanja pokazuju da ono ne preovladava u svim konfliktima, pa čak ni onim u koje su umešani paravojske.^[c]

Razmotrite da li je vašem ličnom, unutrašnjem stilskom vodiču potrebno ažuriranje kako bi se prenelo na ove stvari. Gde god možete, konsultujte resurse organizacija za pružanje podrške i informacije koje mogu biti od pomoći svakom preživlom u seksualnom nasilju koji čita ili gleda to što ste pripremili.

[c] Karlo Kus (2017) Seksualno nasilje u oružanim konfliktima: napredak istraživanja i preostale praznine, Third World Quarterly, dostupno [ovde](#)

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Dodatni resursi

U “**Pornografskoj zamci**” Džina Mur govori o izazovima korišćenja jezika na ispravan način. **Ovi alati** čikaške policije Protiv nasilja nad devojkicama i mladim ženama bave se generalnim izveštavanjem o seksualnom nasilju i imaju odeljak koji se odnosi na izbor jezika.

Ova lista Resurs centra za seksualno nasilje takođe pokriva sve oblike seksualnog nasilja u SAD i nije posvećena CRSV. Ipak, lista ilustruje moć zauzimanja statističkog pristupa sa kontekstom.

Na veb sajtu Dart Centra, **Nina Berman** bavi se značajem konteksta i izborom odgovarajućih vizuelnih izbora – sve to će biti detaljnije pokriveno u sledećem poglavlju.

PODELITE
ČLANAK:

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Razmotrite
da stranice
štampe samo
u crno-belaj
boji

#8.

ISPRIČAJTE PRIČU

**SLIKE NE BLEDE: BUDITE
PAŽLJIVI SA IZBOROM
VIZUELNIH ELEMENATA**

#1

#2

#3

#4

#5

#6

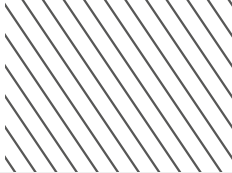
#7

#8

#8.

ISPRIČAJTE PRIČU

SLIKE NE BLEDE: BUDITE PAŽLJIVI SA IZBOROM VIZUELNIH ELEMENATA

Jednom kada slike odu u javnost, ne mogu da se povuku. Opšti pristup internetu može dovesti ljude u mnogo vrsta opasnosti.

Kada izveštavate o CRSV, vizuelni izbori koje pravite – bilo da je u pitanju video-snimak ili fotografija – od vitalnog su značaja. Naročito danas, u digitalno doba, slike žive dugo nakon što je priča objavljena. Presudno je da preživeli u potpunosti razumeju kako će biti predstavljeni vizuelno i kakve su implikacije. Treba da razmotrite:

- Da li postoji jaka opravdanost da otkrijete identitet preživelih ili je bezbednije da zadrže anonimnost?
- Da li su dali nedvosmislen pristanak da budu fotografisani ili snimani? Da li razumeju domet društvenih mreža koji se mogu videti u njihovoj zajednici?
- Da li na fotografiji ima nečeg što bi moglo nehotice da otkrije njihov identitet?
- Kako mogu da ih uključim u pravljenje snimaka tako da im finalni proizvod ne bude neprijatan?
- I osnovna etička provera: da li bih bio srećan ako bih ja sam ili član moje porodice bio sniman ili fotografisan na ovaj način?

“Da budem jasna – potrebno je da fotografije onih koji su preživeli silovanje ili silovanje u ratu budu snimljene i prikazivane da svi mogu da vide. Ali ih treba snimati drugačije u smislu da zaštitite osobu, da poštuju kontekst, da ne ovekovečuju klišeirane stereotipe, niti da ih medijske kompanije ne predstavljaju kao neku vrstu magičnog eliksira za preživete.”

Nina Berman^[a]

Slike su najbitnija komponenta izveštavanja o sukobima, uključujući o CRSV, i mogu biti moćno sredstvo povezivanja sa čitaocima. Ali tu takođe postoji značajan prostor za nanošenje zla preživelim koji ide dalje od rizika kao što je intervjuisanje.

Vizuelni klišeji su česti – prikazivanje preživelog kao izolovanog i žrtve brutalnosti, izmeštenog iz svog okruženja, ili intenzivno fokusiranje na fizičkom. U nekim slučajevima se to takođe može uklopiti u dugu istoriju rasističke ikonografije koja potiče iz ere kolonijalizma i ropstva. Vizuelna pismenost je ključna komponenta da se sve uradi kako treba.

Štaviše, u digitalno doba slike se lako dele, na raznim uređajima i platformama, što znači da još godinama mogu da progone preživete čak i ako žive u udaljenim zajednicama. U balkanskim ratovima devedesetih bilo je slučajeva da su se žene udavale, a da nisu rekle muževima da su silovane. Malo njih je razmišljalo da bi arhivski materijal mogao i dalje da bude dostupan na internetu, decenijama kasnije.

[a] Nina Berman je dokumentarni fotograf i pokrivala je sukobe u Bosni i Avganistanu. Kao saradnik na ovom projektu pisala je o etici fotografije u sukobima i u mirnodopskom periodu. Profesorka je novinarstva na Univerzitetu Kolumbija. Više o svemu na: <https://dartcenter.org/resources/visual-choices-covering-sexual-violence-conflict-zones>

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Digitalno doba takođe podstiče sve više priča koje se zasnivaju na slikama, pa pritisak na urednike i fotoreportere da imaju najšokantnije snimke koji privlače pažnju može biti veoma jak. To rezultira slikama koje fetišizuju telo preživelog ili bespotrebno otkrivaju njegov identitet.

Kao što je ranije pomenuto u odeljku **#3** o pristanku, uključivanje sagovornika u odlučivanje o tome kako će biti prikazani predstavlja dobru praksu. Novinari koji su izveštavali o ženama koje su silovali pripadnici Isis mislili su da žrtvama obezbeđuju anonimnost tako što su ih fotografisali sa pokrivenim licima, ali ih je u stvari bilo lako identifikovati u njihovim zajednicama po očima i specifičnim maramama.

Efikasnije i etičko odlučivanje o vizuelnim izborima

Dok fotoreporteri često rade pod pritiskom redakcije da naprave najupečatljiviju fotografiju, moguće je snimiti preživеле CRSV tako da se izbegnu nanošenje zla i klišeji čak i ako nema puno vremena. Ovde su neka pitanja koja možete da postavite sebi o snimcima koje pravite:

- Možete li poći od pretpostavke da će svaki snimak preživelog biti anoniman, tako da će njihov identitet biti otkriven samo ako za to postoji jaka opravdanost? Prodiskutujte o tome sa svojim urednikom pre nego što krenete na odredište.
- Ima mnogo jakih i kreativnih načina da uradite snimke koji ne identifikuju preživеле. Najbolje je smisliti ih na vreme. Jedan od načina je da napravite digitalni album sa primerima kako su to uradile neke druge kolege.
- Pošto je priča o silovanju, budite svesni kako prikazujete telo preživelog. Na koje delove tela usmeravate pažnju i kako možete da izbegnete bilo kakvu percepciju te osobe kao seksualnog objekta?
- Pokušajte da izbegnete vizuelne klišeje koji sugerišu da je osoba usamljena ili uništena. U nekim slučajevima potpuna izolacija može biti realnost u priči, ali obično ljudi imaju širu podršku – i verodostojnije je da to pokažete.

Ako koristite digitalne tehnike da prikrivate identitet, originalni pikseli treba da budu uklonjeni sa snimka, a ne samo zamagljeni, i naravno, treba da obezbedite da u fajlu nema metapodataka koji otkrivaju lokaciju. Takođe je bitno razmišljati ko je prisutan dok snimci nastaju i zašto. Evo nekoliko pitanja za razmatranje:

- Da li bi ta lica volela da neko bude tu sa njima, ili da li oko ima ljudi koji ne treba da gledaju? Autori dokumentaraca treba da razmotre svođenje ekipe na minimum.
- Pošto su snimci napravljeni, razmotrite da ih pokažete preživelim kako biste im pružili priliku da se izjasne da li su zadovoljni načinom na koji su snimljeni.
- Osigurajte da preživeli razumeju da će njihovi snimci biti u javnosti veoma dugo i da mogu biti deljeni na platformama čak i u njihovoj zajednici.

Ima li načina da ne žurite sa zadatkom? Možete li da se unapred dogovorite kako će snimanje funkcionisati i koliko će trajati? Setite se da deca nikada ne mogu da daju pristanak da im identitet bude otkriven, bez obzira da li ga obezbeđuje odrasla osoba.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Fotoreportereri i urednici

“Razumem da fotoreporterima možda sve ovo ne mora da prolazi kroz glavu, ali me šokira kod urednika. Mislim da kod urednika treba da postoji više osećaja odgovornosti i da budu vizuelno pismeni u pogledu istorijskog konteksta.”

Nina Berman.^[a]

Fotoreportereri komuniciraju sa preživelim i donose odluke o vizuelnim izborima. Ali urednici snose krajnju odgovornost koji će snimci biti izabrani i uzeti iz seta fotografija pre nego što stignu do javnosti. Ono što bi moglo da bude prikladno za unutrašnje strane – gde ima smisao i kontekst – možda bi imalo potpuno drugačiji učinak ako bi se našlo samostalno na naslovnoj strani ili kao post na Instagramu.

Uz pomoć ekspertize i vremena da streteški razmisle udaljeni od pritiska terena, urednici treba da uzmu u obzir vizuelni jezik na koji fotografija može namerno ili nenamerno da upućuje. Postoji duga istorija fotografija robova, na primer, koju fotoreportereri koji rade u zemljama u razvoju treba da izbegavaju.

Urednici fotografije su takođe u poziciji da donose odluke o daljem životu snimaka – njihovoj dostupnosti i mogućnosti kupovine – kao i o tome kako će biti korišćeni na društvenim mrežama.

Kao urednik, možda ćete raditi sa dugogodišnjim kolegama ili unajmljivati frilensere koje nikada ranije niste sreli. Odvajanje vremena za kratak, desetominutni razgovor o granicama, nedvosmislenom pristanku i anonimnosti može puno da znači. Evo nekih stvari za razmatranje:

- Da li ste vodili detaljan razgovor sa fotoreporterima oko pristanka? [Vidite **#3**]
- Da li preživeli zaista treba da budu otkriveni? Koji bi vizuelni postupci bili za vas najbolji da se sačuva anonimnost?
- Potpisi za slike su deo priče i, baš kao i same fotografije, ne treba da fetišizuju ili stigmatizuju osobu.
- Možete li da ograničite javni život fotografija preživelih CSRV-a? Možete li učiniti da budu korišćene u jednoj priči koja neće biti prodana agencijama?
- Kako koristite fotografije na društvenim mrežama? Da li je potrebno da pokažete lice ili telo preživelog na Instagramu, na primer, ili postoji drugi način da promovirate priču, a da ne ostavite svu njenu težinu na plećima jednog preživelog?

PODELITE
ČLANAK:

[a] Nina Berman je dokumentarni fotograf i pokrivala je sukobe u Bosni i Avganistanu. Kao saradnik na ovom projektu pisala je o etici fotografije u sukobima i u mirnodopskom periodu. Profesorka je novinarstva na Univerzitetu Kolumbija. Više o svemu na <https://dartcenter.org/resources/visual-choices-covering-sexual-violence-conflict-zones>